

West Bengal State University
B.A./B.Sc./B.Com. (Honours, Major, General) Examinations, 2013

PART - I
SANSKRIT — GENERAL
Paper - I
(NEW & OLD SYLLABUS)

Duration : 3 Hours

Maximum Marks : 100

Candidates are required to give their answers in their own words as far as practicable.

The figures in the margin indicate full marks.

(NEW SYLLABUS)

UNIT - I

(Marks : 10)

1. a) Define and illustrate any *three* of the following metres : 3 × 2 =
 নিম্নলিখিত যে কোন তিনটি ছন্দের লক্ষণসহ উদাহরণ দিন :
 মালিনী, বসন্ততিলক, রথোদ্ধতা, ইন্দ্রবজ্রা, প্রহর্ষিণী ।
- b) Scan and define any *two* of the following metres : 2 × 2 =
 নিম্নলিখিত যে কোন দুটির গণবিভাগপূর্বক ছন্দ নির্ণয় করুন :
 (i) কনকবलयं स्रस्तं स्रस्तं मया प्रतिसार्यते ।
 (ii) न तज्जलं यन्न सुचारुपङ्कजम् ।
 (iii) सञ्चारिणी पल्लविनी लतेव ।
 (iv) ममापि च क्षपयतु नीललोहितः ।

UNIT - II

(Marks : 10)

a) Decline any *five* of the following :

5 × 1 = 5

নিম্নলিখিত যে কোন পাঁচটির শব্দরূপ নির্ণয় করুন :

- (i) 'गुणिन्' in प्रथमा द्विवचन ।
- (ii) 'लता' in षष्ठी द्विवचन ।
- (iii) 'साधु' in षष्ठी द्विवचन ।
- (iv) 'इदम्' (पुं०) in तृतीया बहुवचन ।
- (v) अस्मद् in सप्तमी बहुवचन ।
- (vi) वारि in चतुर्थी एकवचन ।
- (vii) अग्नि in चतुर्थी एकवचन ।
- (viii) वधू in सप्तमी बहुवचन ।

b) Cojugate any *five* of the following :

5 × 1 = 5

নিম্নলিখিত যে কোন পাঁচটির ধাতুরূপ লিখুন :

- (i) शी in लोट् 2nd person singular.
- (ii) सेव् in लट् 2nd person plural.
- (iii) श्रु in लृट् 1st person dual.
- (iv) वद् in लङ् 2nd person singular.
- (v) कृ (परस्मैपद्) in लट् 3rd person plural.
- (vi) हन् in लट् 3rd person plural.
- (vii) अद् in विधिलिङ् 3rd person singular.
- (viii) भी in लङ् 1st person dual.

UNIT - III

(Marks : 40)

3. a) State the dramatic significance of the episode of Brahmācārin in the first act of the Svapnavāsavadattam of Bhasa. 12

ভাসের স্বপ্নবাসবদত্তম্ নাটকের প্রথম অঙ্কে ব্রহ্মচারী বৃত্তান্তের নাটকীয় তাৎপর্য নির্ণয় করুন ।

OR

Sketch the character of Yaugandharayana.

যৌগন্ধরায়ণের চরিত্র চিত্রণ করুন ।

OR

Justify the title of the drama Svapnavāsavadattam.

স্বপ্নবাসবদত্তম্ নাটকের নামকরণ বিচার করুন ।

- b) Translate into Bengali or English any one of the following : 6

নিম্নলিখিত যে কোন একটি বাংলা অথবা ইংরাজীতে অনুবাদ করুন :

पद्मावती नरपतेर्महिषी भवित्री

दृष्टा विपत्तिरथ यैः प्रथमं प्रदिष्टा ।

तत्प्रत्ययात् कृतमिदं न हि सिद्धवाक्या —

न्युत्क्रम्य गच्छति विधिः सुपरीक्षितानि ॥

OR

धीरस्याप्रमसंप्रितस्य वसतस्तुष्टस्य वन्यैः फलै —

मानार्हस्य जनस्य वल्कलवतस्त्रासः समुत्पाद्यते ।

उत्सिक्तो विनयादपेतपुरुषो भाग्यैश्चलैर्विस्मितः

कोऽयं भो निभृतं तपोवनमिदं ग्रामीकरोत्माज्ञया ॥

OR

Write short notes on any two of the following :

2 × 3 = 6

নীচের যে কোন দুটির ওপর সংক্ষিপ্ত টীকা লিখুন :

লাবাণক, বসন্তক, বাসবদত্তা, সমুদ্রগৃহ ।

c) Explain any *one* of the following Slokas :

1 × 7 = 7

যে কোন একটি শ্লোকের ব্যাখ্যা করুন :

- (i) সুখমর্থো भवेद् दातुं सुखं प्राणाः सुखं तपः ।
 सुखमन्यद् भवेत् सर्वं दुःखं न्यासस्य रक्षणम् ॥
- (ii) सविश्रमो ह्ययं भारः प्रसक्तस्तस्य तु श्रमः ।
 तस्मिन् सर्वमधीनं हि यत्राधीनो नराधिपः ॥

4. a) Give an idea of Bānabhatta and his works.

10

বাণভট্ট এবং তাঁর রচনার পরিচয় দিন ।

OR

Who was Śukanāsa ? How does Śukanāsa describe the character of kings in general ?

শুকনাস কে ? তিনি কীভাবে রাজাদের সাধারণ চরিত্র বর্ণনা করেছেন ?

b) Translate into English or Bengali any *one* of the following passages :

5

নিম্নলিখিত যে কোন একটি অনুচ্ছেদ বাংলা অথবা ইংরাজীতে অনুবাদ করুন :

- (i) दर्शनप्रदानमप्यनुग्रहं गणयन्ति । दृष्टिपातमप्युपकारपक्षे स्थापयन्ति सम्भाषणमपि संविभागमध्ये कुर्वन्ति आज्ञामपि वरप्रदानं मन्यन्ते, स्पर्शमपि पावनमाकलयन्ति ।
- (ii) अपरे तु दोषानपि गुणपक्षमध्यारोपयद्भिरन्तः स्वयमपि विहसद्भिः प्रतारणाकुशलैः धूर्तैरमानुषोचिताभिः स्तुतिभिः प्रतार्यमाणा सर्वजनस्योपहास्यतामुपयान्ति, आत्मविडम्बनां चानुजीविना जनेन क्रियमाणाम् अभिनन्दन्ति ।

UNIT - IV

(Marks : 15)

5. a) Account for the case-endings in any six of the following underlined words :

6 × 1 = 6

নিম্নরেখা যেকোন ছয়টি পদের কারক-বিভক্তি নির্ণয় করুন :

- (i) পুষ্পাণি স্পৃহয়তি ।
- (ii) নারায়ণং নমস্করোতি ।
- (iii) নৃপঃ রাজধানীম্ অধিবসতি ।
- (iv) অধ্যয়নেন বসতি ।

- (v) अधीती व्याकरणे ।
 (vi) बालकः पुष्पेभ्यः स्पृहयति ।
 (vii) दुग्धस्य पानम् ।
 (viii) मशकाय धूमः ।
 (ix) स हि काकात् कृष्णः ।
 (x) फलेभ्यः उद्यानं याति ।

b) Illustrate the uses of any *two* of the following :

2 × 2 = 4

निम्नलिखित ये-कোন दूटि प्रयोगेण उदाहरण दिन :

- (i) क्रियाविशेषणे द्वितीया ।
 (ii) षष्ठी चानादरे
 (iii) अकथितं च ।
 (iv) अनुक्ते कर्त्तरि तृतीया ।

c) Join in Sandhi (any *two*) :

2 × 1 = 2

ये कोन दूटि सन्धि करुन :

- (i) धावन् + अश्वः -
 (ii) कवी + इमौ -
 (iii) शक + अन्धुः -
 (iv) लता + इव ।

d) Disjoin the Sandhis (any *three*) :

3 × 1 = 3

सन्धि बिच्छेद करुन (ये-कोनओ तिनटि) :

- (i) सदैव
 (ii) पितृपदेशः
 (iii) सद्योजातः
 (iv) वाङ्मयम्
 (v) विंधूराजते
 (vi) उल्लिखितः ।

(SUB UNIT - V)

(Marks : 25)

6. Translate the following passage into Sanskrit. 10

নিম্নলিখিত অনুচ্ছেদটি সংস্কৃতে অনুবাদ করুন :

In the Deccan, there was a city of the name of Mahilaropya. There was a king, named Amarasakti, who was versed in all branches of learning. But his three sons became much too deficient in intellect. The king called his ministers and said, "These my sons are averse to Sastras and devoid of discrimination. So some way is to be made out, by means of which, their intelligence develops."

দাক্ষিণাত্যে মহিলারোপ্য নামে এক নগর ছিল। সেখানে সকল শাস্ত্রে পারদর্শী অমরশক্তি নামে এক রাজা ছিলেন। কিন্তু তার তিন পুত্র ছিল অতিশয় বুদ্ধিহীন। রাজা অমাত্যবর্গকে ডাকিয়া বলিলেন, "আমার এই পুত্রগণ শাস্ত্রবিমুখ ও বিবেকহীন। যাহাতে ইহাদের বুদ্ধির উন্মেষ হয়, সেইরূপ কোন উপায়ের ব্যবস্থা করুন।"

OR

This is a garden. Here grow the trees. The trees with leaves and flowers look pretty. Trees bend low under the load of fruits. People sheltering at the foot of the tree take rest under the shade and eat the fruits. Birds dwell on the trees. They too eat the fruits. Trees are thus for doing good to others.

এটি একটি বাগান। এখানে গাছগুলি বেড়ে ওঠে। গাছগুলি পত্রপুষ্পে শোভা পায়। ফলভারে নত হয়ে পড়ে। বৃক্ষমূলকে আশ্রয় করে লোকেরা ছায়ায় বিশ্রাম নেয় এবং ফলসমূহ খায়। পাখিরা গাছগুলিতে বাস করে। তারাও ফলগুলি খায়। এভাবে গাছগুলি পরোপকার করে।

7. Read the following passage and answer the following questions in Sanskrit : 15

নীচের অনুচ্ছেদটি পড়ে প্রদত্ত প্রশ্নগুলির উত্তর সংস্কৃতে দিন :

अस्ति कस्मिंश्चिद् वनप्रदेशे नानाजलचर-सनाथं महत् सरः । तत्र च कृताश्रयो बक एको वृद्धभावमुपगतो मत्स्यान् व्यापादयितुम् असमर्थः । ततश्च क्षुत्क्षामकण्ठः सरस्तीरे उपविष्टो धरातलमभिषिञ्चन् रुरोद । एकः कुलीरको नानाजलचरसमेतः समेत्य तस्य दुःखेन दुःखितः सादरम् इममुचे — "माम ! किमद्य त्वया नाहारवृत्तिरनुष्ठीयते ? केवलमश्रुपूर्णनेत्राभ्यां सनिःश्वासेन स्थीयते ?

(i)	महासरः कुत्र कीदृशम् आसीत् ?	2
(ii)	तस्य तीरे कः उपविष्टः ?	1
(iii)	सः कीदृशीमवस्थां प्राप्तवान् ?	2
(iv)	तीरे उपविश्य स किमकरोत् ?	2
(v)	तत्समीपे कः केन सह कथमागतः ?	3
(vi)	स तत्र आगत्य वक्त्रं किमपृच्छत् ?	5

(OLD SYLLABUS)

GROUP - A

বিভাগ - ক

1. Answer any ten of the following questions :

10 × 1 = 10

যে-কোনও দশটি প্রশ্নের উত্তর দিন :

- a) Define 'যতি'.
'যতি'-র লক্ষণ কী ?
- b) What is 'অর্ধসমবৃত্ত' ?
'অর্ধসমবৃত্ত' কী ?
- c) Which gana has a guru in the initial and two laghu svaras following ?
কোন গণের আদিতে গুরু স্বর ও পরে দুটি লঘু স্বর রয়েছে ?
- d) Name the origin of the prose text Śukanāsopadeśa.
'শুকনাসোপদেশ' শীর্ষক গদ্যাংশটির উৎস কী ?
- e) How did the flattering courtiers describe the habit of drinking to the king ?
চাটুকாரী সভাসদরা রাজার কাছে মদ্যপানকে কী বলে বর্ণনা করত ?
- f) Disjoin the Sandhi in 'दृष्टिपातमप्युपकारपक्षे'
সন্ধি বিচ্ছেদ করুন : 'दृष्टिपातमप्युपकारपक्षे' ।
- g) Why did Padmāvati visit the 'तपोवन' ?
পদ্মাবতী 'তপোবন' দর্শনে এসেছিলেন কেন ?
- h) Name the kingdom of Udayana.
উদয়ন কোন্ রাজ্যের রাজা ছিলেন ?
- i) What was Vāsavadattā's name in disguise ?
ছদ্মবেশধারিণী বাসবদত্তার নাম কী ছিল ?
- j) With whom did Vāsavadattā come to the hermitage ?
বাসবদত্তা কার সঙ্গে আশ্রমে এসেছিলেন ?

k) 'दुःखं त्यक्तुं बद्धमूलोऽनुरागः' — Who was the speaker of this verse ?

'दुःखं त्यक्तुं बद्धमूलोऽनुरागः' — श्लोकটি কার উক্তি ?

l) Who was Mahāsenā ?

'মহাসেন' কে ছিলেন ?

m) Of which kingdom Padmāvati was the princess ?

পদ্মাবতী কোন্ রাজ্যের রাজকন্যা ছিলেন ?

GROUP - B

বিভাগ - খ

2. a) Define and illustrate any *two* of the following metres : 2 × 2 $\frac{1}{2}$ = 5

নিম্নলিখিত যে-কোনও দুটি ছন্দের উদাহরণসহ লক্ষণ লিখুন :

মালিনী, রথোদ্ধতা, ভুজঙ্গপ্রয়াত, স্রগ্ধরা ।

b) Scan and determine the metres in any *two* of the following : 2 × 2 $\frac{1}{2}$ = 5

নিম্নলিখিত যে-কোনও দুটির গণবিভাগপূর্বক ছন্দ নির্ণয় করুন :

(i) विप्रब्रह्मं हरिणाश्चरन्त्यचकिता देशागतप्रत्यया ।

(ii) चिरस्य वाच्यं न गतः प्रजापतिः ।

(iii) मूर्तो विघ्नस्तपस इव नो भिन्नसारङ्गयুथः ।

(iv) चक्रवर्तिनमाप्नुहि ।

3. a) Answer any *one* of the following questions : 1 × 10 = 10

নিম্নলিখিত যে-কোনও একটি প্রশ্নের উত্তর দিন :

(i) Mention the names of the principal literature by Bāṇabhaṭṭa and give an introduction to the book of which a portion appears in your syllabus.

2 + 8

বাণভট্টের প্রধান সাহিত্যকীর্তিগুলির নাম উল্লেখ করে আপনার পাঠ্যাংশটি যে গ্রন্থান্তর্ভুক্ত তার পরিচয় দিন ।

- (ii) Give an account of the doṣas (vices) which were described as guṇas (virtues) by the cunning courtmen of a king as illustrated in Śukanāsopadeśa. 10

ধূর্ত সভাসদরা যে-ভাবে রাজার দোষগুলি গুণ রূপে বর্ণনা করত, 'শুকনাসোপদেশ' অনুসরণে তার বিবরণ দিন ।

OR

- b) Translate any *two* into English or Bengali : 2 × 5 = 10

যে-কোনও দুটির ইংরাজী অথবা বাংলায় অনুবাদ করুন :

- (i) विदितवेदितव्यस्य अधीत-सर्वशास्त्रस्य ते नाल्पमप्युपदेष्टव्यमस्ति । केवलञ्च निसर्गत एव अभानुभेद्यमरत्नालोकच्छेद्यमप्रदीपप्रभापनेयमतिगहनं तमो यौवनप्रभवम् ।
- (ii) सर्वथा तमभिनन्दन्ति, तमालपन्ति, तं पार्श्वे कुर्वन्ति ..... योऽहर्निशमनवरतमुपर-चिताञ्जलिरधिदैवतमिव विगतान्यकर्तव्यः स्तौति, यो वा माहात्म्यमुद्गावयति ।
- (iii) दर्शनप्रदानमपि अनुग्रहं गणयन्ति, दृष्टिपातमप्युपकारपक्षे स्थापयन्ति, सम्भाषणमपि संविभागमध्ये कुर्वन्ति, आज्ञामपि वरप्रदानं मन्यन्ते, स्पर्शमपि पावनमाकलयन्ति ।

GROUP - C

বিভাগ - গ

4. a) Answer any *two* of the following : 2 × 8 = 16

যে-কোনও দুটি প্রশ্নের উত্তর দিন :

- (i) Estimate comparatively the characters of Padmāvati and Vāsavadattā as depicted in the drama Svapnavāsavadatta.

'স্বপ্নবাসবদত্ত' নাটকে চিত্রিত পদ্মাবতী ও বাসবদত্তার চরিত্রদুটির তুলনামূলক মূল্যায়ন করুন ।

- (ii) 'स्वप्नवासवदत्तस्य दाहकोऽभूत् पावकः'

Justify the statement in the light of the dramatic merit of Svapnavāsavadatta.

'स्वप्नवासवदत्तस्य दाहकोऽभूत् पावकः' ।

স্বপ্নবাসবদত্ত নাটকের গুণগত বিচারের আলোয় উদ্ধৃত উক্তিটির যথার্থ্য নির্ণয় করুন ।

- (iii) Give an account of the role of Vidūṣaka as you find him as a dear friend of the bereaved king Udayana in Svapnavāsavadatta.

স্বপ্নবাসবদত্ত নাটকে পত্নীবিরহবিধুর রাজা উদয়নের প্রিয় মিত্র রূপে বিদূষকের চরিত্রটির মূল্যায়ন করুন ।

b) Translate into Bengali or English any one : 1 × 4 = 4

যে-কোনও একটির বাংলা অথবা ইংরাজী অনুবাদ করুন :

- (i) परिहरतु भवान् नृपाववादं
 न परुषमाश्रमवासिषु प्रयोज्यम् ।
 नगरपरिभवान् विमोक्तुमेते
 वनमभिगम्य मनस्विनो वसन्ति ॥
- (ii) ऋज्वायतां च विरलां च नतोन्नतां च
 सप्तर्षिवंशकुटिलां च निवर्तनेषु ।
 निर्मुच्यमानभुजगोदरनिर्मलस्य
 सीमामिवाम्बरतलस्य विभज्यमानाम् ॥

GROUP - D

বিভাগ - ঘ

5. a) Account for the case-ending in any two of the following underlined words : 2 × 2 = 4

নিচের যে-কোনও দুটি রেখাঙ্কিত পদের সকারণ কারক বিভক্তি নির্ণয় করুন :

- (i) जपम् अनु बहु प्रावर्षत् ।
 (ii) मासेन व्याकरणम् अपठत् ।
 (iii) फलेभ्यो याति ।
 (iv) व्याघ्राद् बिभेति ।

b) Frame sentences to illustrate any three of the following : 3 × 2 = 6

নিম্নলিখিত যে-কোনও তিনটির বাক্যে প্রয়োগ দেখান :

- (i) अकथितं च ।
 (ii) सहयुक्तेऽप्रधाने ।
 (iii) अधिशीङ्स्थासां कर्म ।
 (iv) उत्पातेन ज्ञापिते च ।

- c) Correct any *four* of the following sentences : 4 × 2 = 8
 যে-কোনও চারটি বাক্যের অশুদ্ধি সংশোধন করুন :
- (i) মাতরং স্মরতি পুত্রৌ ।
 (ii) মিথ্যাং বদসি ভবান্ ।
 (iii) মহারাজা দরিদ্রে দত্তং ধনম্ ।
 (iv) মে মিত্রঃ আগচ্ছতি ।
- d) Join in Sandhi : 4 × 1 = 4
 সন্ধি করুন :
- (i) মাতৃ + ঋণম্ ।
 (ii) গো + অক্ষ ।
 (iii) অনুমতি + অনুসারেণ ।
 (iv) বালিকে + এতে ।
- e) Decline any *four* of the following : 4 × 1 = 4
 যে-কোনও চারটির শব্দরূপ নির্ণয় করুন :
- (i) লতা in দ্বিতীয়া बहुवचन
 (ii) সাধু in ষষ্ঠী द्विवचन
 (iii) যুষ্মদ্ in পঞ্চমী एकवचन
 (iv) ত্রি in স্ত্রীলিঙ্গ द्वितীया
 (v) রাজন্ in সপ্তমী बहुवचन ।
- f) Conjugate any *four* of the following : 4 × 1 = 4
 যে-কোনও চারটির ধাতুরূপ নির্ণয় করুন :
- (i) গম্ in लट् 1st person plural.
 (ii) पठ् in लङ् 3rd person dual.
 (iii) वद् in लोट् 2nd person singular.
 (iv) सेव् in विधिलिङ् 3rd person singular.
 (v) हन् in लट् 3rd person plural.

6. Translate the following passage into Sanskrit : 10

নিম্নলিখিত অনুচ্ছেদটি সংস্কৃতে অনুবাদ করুন :

There was a king named Daśaratha in Ayodhyā. He had three wives and four sons. Rāmacandra was the eldest amongst the sons. To keep his father's promise, he went to the forest with his wife Sītā and brother Lakṣmaṇa. When they left Ayodhyā, all the citizens were overwhelmed with grief and wept.

অযোধ্যায় দশরথ নামে এক রাজা ছিলেন । তাঁর তিন স্ত্রী এবং চার পুত্র ছিল । পুত্রদের মধ্যে রামচন্দ্র সব থেকে বড়ো ছিলেন । পিতার প্রতিশ্রুতি রক্ষার জন্য তিনি স্ত্রী সীতা ও ভাই লক্ষ্মণসহ বনে গিয়েছিলেন । তাঁরা যখন অযোধ্যা ত্যাগ করেন তখন সমস্ত নগরবাসী দুঃখে অভিভূত হয়ে কেঁদেছিলেন ।

7. Read the following passage and answer the following questions in Sanskrit : 10

নিম্নলিখিত অনুচ্ছেদটি পড়ে প্রদত্ত প্রশ্নগুলির সংস্কৃতে উত্তর দিন :

अस्ति कल्याणकटकवास्तव्यो भैरवो नाम व्याधः । स चैकदा मृगयार्थं भ्राम्यन् विन्ध्याटवीमध्यं गतः । तेन तत्र व्यापादितं मृगमादाय गच्छता घोरकृतिः शूकरो दृष्टः । ततस्तेन व्याधेन मृगं भूमौ निधाय शूकरः शरेणाहतः । शूकरेणाप्यागत्य घनघोरगर्जनं कुर्वाणेन व्याधो हतश्छिन्नमूलद्रुमवत् भूमौ पपात ।

(i)	भैरवः कुत्र वसति स्म ?	2
(ii)	स किमर्थं विन्ध्याटवीमध्यं गतः ?	2
(iii)	तेन तत्र किं दृष्टम् ?	2
(iv)	शूकरः कथम् आहतः ?	2
(v)	व्याधः कथं भूमौ पपात ?	2